

Fonološki opis govora Dovjega

JOŽICA ŠKOFIC

*Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Novi trg 2,
SI – 1000 Ljubljana, guzej@zrc-sazu.si*

SCN VI/1 [2013], 18–37

V prispevku je predstavljen krajevni govor Dovjega na Gorenjskem, ki je tudi točka Slovenskega lingvističnega atlasa (SLA T195). Fonološki opis, ki zajema inventar, distribucijo in izvor fonemov in prozodemov, je nastal večinoma na osnovi zapisa dovškega krajevnega govora po vprašalnici za Slovenski lingvistični atlas iz leta 1967, je dopolnjen z zapisi narečnih besedil, posnetih pozimi 2013, in predvsem na glasoslovni ravnini primerjan z govorom Plavškega Rovta in nekaterih drugih vasi na tem območju.

The article presents the phonological description of the local dialect of Dovje (SLA T195) in Upper Carniola (Gorenjska). Thus it contains an inventory of phonemes and prosodemes of this dialect, describes their distribution, and the last part is about their origin. This phonological description has been prepared on the basis of dialect recordings from 1967 (the material has been collected with the questionnaire for Slovene Linguistic Atlas), complemented by recordings of dialect discourses from 2013. The local dialect of Dovje is compared with other neighboring local dialects.

Ključne besede: fonološki opis, gorenjsko narečje, Slovenski lingvistični atlas, Dovje

Key words: phonological description, Gorenjsko/Upper Carniola dialect, Slovene Linguistic Atlas, Dovje

1 Uvod¹

»V jezikovnem pogledu nenavadno zanimiva je Zgornjesavska dolina od Jesenic do Rateč. Znano je, da je bil ta predel slovenske zemlje naseljen kasneje kot Gorenjska do Jesenic. Danes pa imamo tu močno naseljena središča na Hru-

¹ Vnašalni sistem ZRCola je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani Peter Weiss razvil za jezikoslovne, predvsem dialektološke potrebe in deluje v Microsoftovem programu word v operacijskem sistemu windows. Temelji na standardu unikod.

šici, Dovjem in v Mojstrani, v Gozd-Martuljku, Kranjski Gori, Podkorenu in Ratečah. Vse te vasi so področje mlajše kolonizacije, nedvomno pa je starost njihovega nastanka dokaj različna /.../« (Logar 1996: 40). »Če potujemo iz Kranjske Gore preko Gozd-Martuljka po savski dolini navzdol, opazimo, da tipični koroški narečni pojavi, to je taki, ki niso skupni koroščini in gorenjščini, vse bolj pojemajo, dokler nekako v Belci ne zamro. Dovje in Mojstrana govorita že gorenjščino, vendar pa se v dveh izredno značilnih pojavih ločita tako od gorenjščine kakor tudi od sosednjih zahodnogorenjskih-koroških govorov. Ta dva pojava sta dovško-mojstranska refleksa za psl. *ě* in *ǫ*, namreč *e:ĩ* in *o:u*. /.../ Refleksa *e:ĩ* in *o:u* sta razvojno na tem področju nemogoča, ker izhajata iz bistveno drugačne osnove kot gorenjska *e:/o:* ali koroška *i:^o*, *u:^o*.² Ta dva refleksa sta na Slovenskem znana samo po Štajerskem in v vzhodni dolenjščini. Zato dovško-mojstranska *e:ĩ* in *o:u* < *ě* in *ǫ* zgovorno in nedvomno pričata o tem, da so v ta dva kraja prišli kolonisti bodisi iz osrednje Štajerske bodisi z Dolenjskega. /.../ Ker pozna vzhodna dolenjščina enake reflekse za *ě* in *ǫ* kot ta dva gorenjska kraja /.../, se sama po sebi vsiljuje misel, da sta dovški in mojstranski *e:ĩ* in *o:u* po vsej verjetnosti dolenjska refleksa za *ě* in *ǫ*, ki so jih na gorenjski teritorij zanesli brižinski kolonisti iz teh dolenjskih krajev. /.../ Mlajši rod refleksov *e:ĩ* in *o:u* ne govori več dosledno. Odločilna pri tem je šola, gorenjska okolica, izredno hiter porast zlasti Mojstrane v zadnjem desetletju« (Logar 1996: 42).

Kasnejše raziskave slovenskih narečij po gradivu za SLA (npr. Rigler 1965, Rigler 1967) kažejo, da gre najverjetneje za ostanek starejše stopnje v razvoju gorenjščine, ko še ni prišlo do monoftongizacije *eĩ* in *ou*. O tem je kako desetletje po prvi razpravi o zgornjesavskih govorih T. Logar zapisal: »/.../ V nekem pogledu še bolj zanimiva pa je govorica Dovjega in Mojstrane, ki je v glavnem že gorenjska, vendar pa jo dva važna osnovna vokalna refleksa, namreč *eĩ* in *ou* za psl. psl. *ě* in *ǫ*, ločita od nje in jo družita s slovenskimi jugovzhodnimi narečji (*sněix*, *rǫux*). Ta nenavadni pojav si lahko razlagamo na dva načina, ali sta ta dva refleksa sled neke zelo stare kolonizacije Dovjega s prebivalci, ki so za *ě* in *ǫ* govorili *eĩ* in *ou*, pri čemer prihajajo teoretično in zgodovinsko v poštev zlasti Dolenjci, ali pa sta ostanka nekoč povsod po Gorenjskem razširjenih *eĩ* in *ou* za *ě* in *ǫ*. Glede na vse, kar danes že vemo o postanku gorenjskega monoftongičnega sistema, se mi zdi sedaj ta domneva celo bolj verjetna, čeprav tudi prva razlaga ni ne mogoča« (Logar 1962/63: 309).

Z vprašanjem vzporednega zvišanja **ě* in **ǫ* v slovenščini se je ukvarjal tudi Greenberg 2002³ in ob ugotovitvi, da je *s* »/.../ stališča jezikovne geografije /.../ smiselno domnevati, da se je zvišanje **ě* najprej začelo na slovenskem severozahodu, nato pa se je širilo proti jugu in vzhodu /.../« (Greenberg 2002:

² Ta hipoteza je bila na podlagi povojnih raziskav za SLA popravljena v začetku šestdesetih let (Logar 1962/63: 3) (op. K. Kenda-Jež v Logar 1996).

³ V tem poglavju se sklicuje tudi na ugotovitve W. R. Vermeerja v razpravi »Raising of **ě* and Loss of the Nasal Feature in Slovene«, objavljeni v *Zborniku za filologiju i lingvistiku*, 1982, 25/1, 97–120.

135), izpostavil tudi posebnost govora Dovjega in Mojstrane: »Dva gorenjska govora, Dovje in Mojstrana (zgornjesavska dolina), izkazujeta odraze s padajočim dvoglasnikom, npr. Dovje *sněix, mlěik /.../, brěiza /.../, bōux, nōuč /.../*. Domnevo, da so dvoglasniki tu arhaični, podpira dejstvo, da v sosednjih vaseh, ki imajo monoftongične odraze, v nasprotju z običajnim gorenjskim razvojem ti odrazi niso sovpadli z *e*-jevskimi in *o*-jevskimi samoglasniki iz drugih virov /.../« (Greenberg 2002: 136).⁴

Krajevni govor Dovjega, ki je tudi točka Slovenskega lingvističnega atlasa (SLA T195), je bil po Vprašalnici za SLA zapisan že leta 1967, avtorica tega zapisa je takratna študentka slovenistike na Filozofski fakulteti v Ljubljani Regina Razinger (Razinger 1967). Njen zapis vsebuje tudi kratek glasoslovni in oblikoslovni opis govora (delo je nastalo pod mentorstvom prof. Tineta Logarja v okviru zbiranja narečnega gradiva za Slovenski lingvistični atlas),⁵ shranjen pa je v arhivu Dialektološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani. Ta zapis je bil osnova za nastanek tukajšnjega fonološkega opisa v obliki, kot je uveljavljena v sodobni slovenski dialektologiji (prim. za gorenjske točke SLA Škofic 1997, 1999, 2000). Arhivsko gradivo je bilo leta 2013 dopolnjeno z novimi zapisi dovškega krajevnega govora in govorov nekaterih sosednjih vasi (tj. Plavškega Rovta, Žerjavca nad Jesenicami in Belce),⁶ zato je v prispevku glasoslovna podoba dovškega govora lahko primerjana z govori sosednjih vasi na tem območju.

Krajevne govore, ki so predmet te razprave, je natančno jezikoslovno (in predvsem imenoslovno) raziskoval ter svoja dognanja v doktorski disertaciji *Imenoslovje zgornjesavskih dolin* (Čop 1983) in v več člankih objavil tudi že dr. Dušan Čop – njegovo objavljeno gradivo in interpretacija le-tega sta seveda prav tako pomembno prispevala k nastanku tukajšnjega članka. Z analizo narečnega imenskega gradiva je potrjeval hipotezo, da »/.../ obravnavano področje narečno ni enotno, da je govor Mojstrane, Dovjega, Belice, Zg. Radovine, pa tudi Plavškega Rovta, Planine pod Golico in Prihodov v veliki meri vsaj v osnovah dolenjskega porekla (vendar s to razliko, da so prebivalci vasi pod Golico v celoti sprejeli gorenjsko palatalizacijo, medtem ko so naseljenci v Mojstrani in na Dovjem substituivali palatalizirani ziljsko-koroški (gorenjski) *-k'-* pred *-e-* in *-i-* (torej *-ć-* oz. *-č-*) s *-t-*, /.../). Prebivalci vseh omenjenih naselij so v večjem številu naseljenci z Dolenjskega, odkoder so jih s svojih posesti Otoka in okolice kot kovaške mojstre po uničenju srednjeveškega Gutenwertha freisinški škofje z družinami preselili na območje svoje zgornjesavske posesti na Dovjem in v Mojstrani (Ivo Pirkovič). Od tam se je fužinarstvo preneslo tudi v vasi pod Golico oz. na Jesenice. Na to, da je govor Mojstrane in Dovjega v svojih osnovnih značilnostih dolenjski, je v Slavistični reviji V–VII/1954 opozoril že Tine Logar (diftongizacija *-ē-* in *-ō-* v *-eĭ-* in *-ou-*), namen te disertacije pa je to

⁴ V nadaljevanju Greenberg izpostavlja značilnosti v osnovi ziljskega govora Podkorena.

⁵ O Slovenskem lingvističnem atlasu na: <http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/publikacije/slovenski-lingvisticni-atlas-1#v>.

⁶ Avtorica teh zapisov na podlagi lastnih terenskih raziskav je Jožica Škofic.

prikazati tudi semantično in etimološko. Priseljenci z Dolenjskega (in pozneje iz Poljanske doline) so se morali naseliti v omenjenih krajih v dobi, ko je v ziljsko-koroškem oz. gorenjskem narečju že dozorela ali vsaj dozorevala večina glasovnih sprememb (torej v 14. in 15. stoletju). Gorenjske oz. ziljsko-koroške glasovne in druge posebnosti so priseljenci v svojem govoru deloma sprejeli (razen palatalizacije glasu *-k-*), vendar so pri tem ohranili tudi nekaj značilnosti svojega dolenjskega govora (predvsem diftongizacijo, zategnjen govor in močno poudarjeni *-r-*), in to kljub močnim vplivom gorenjskega in ziljsko-koroškega narečja« (Čop 1983: 9–10).

Današnja glasoslovna podoba dovškega govora se večinoma ujema s tisto, ki je prikazana v omenjenih delih, le dvoglasnikov *e̞i* in *o̞u* tu zaradi zблиževanja s sosednjimi gorenjskimi govori skorajda ni več slišati (o tem več v nadaljevanju).

2 Fonološki opis govora kraja Dovje (SLA T195)

V nadaljevanju je predstavljena fonološka ravnina gorenjskega krajevnega govora kraja Dovje v Zgornjesavski dolini. V prvem delu je predstavljen inventar fonemov (samoglasnikov in soglasnikov) in prozodemov, sledi predstavitev distribucije/razporeditve fonemov in njihovih položajnih različic/alofonov ter prozodemov, v tretjem delu pa je prikazan njihov izvor iz izhodiščnega (tj. popraslovanskega) splošnoslovenskega fonološkega sistema (prim. Logar 1981).

3 Inventar

3.1 Samoglasniki

3.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki

<i>i:</i>		<i>u:</i>
<i>e:</i>		<i>o:</i>
<i>e:i̞</i>		<i>o:u̞</i>
<i>e̞:⁷</i>	<i>o̞:</i>	
	<i>a:</i>	<i>ɔ:r</i>

⁷ V tem fonološkem opisu je ohranjen zapis širine dolgih *e* in *o* s kljukico pod samoglasnikoma (kot v rokopisu), čeprav posnetki iz leta 2013 kažejo, da gre za navadno širino, ki se v sodobni slovenski fonetični transkripciji ne uporablja več. Besedila iz leta 2013 v tem prispevku torej širine nimajo več posebej označene, ampak velja, da so ozki samoglasniki tu označeni s pikico pod *e* in *o* (*e̞*, *o̞*), široka *e* in *o* pa sta brez diakritičnega znamenja.

3.1.2 Kratki naglašeni samoglasniki

(i) u

e o

e̘ o̘

ə

a

3.1.3 Kratki nenaglašeni samoglasniki

3.1.3.1 Prednaglasni samoglasniki

i u

e̘ o̘

e o

ə

a

3.1.3.2 Ponaglasni samoglasniki

e o

ə

a

e o

ə

a

3.1.3.3 Izglasni samoglasniki

e̘ u

ə̘ o̘

e o

ə

a

3.2 Soglasniki

3.2.1 Zvočniki

<i>u</i>			<i>m</i>
	<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>
<i>j</i> (<i>i</i>) ⁸			

3.2.2 Nezvočniki

<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>	
<i>t</i>	<i>d</i>		
<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>
<i>č</i>	(<i>ž</i>) ⁹	<i>š</i>	<i>ž</i>
<i>k</i>	<i>g</i>	<i>x</i>	

3.3 Naglas

3.3.1 Naglas ni vezan na določeno mesto v besedah – naglasno mesto je svobodno.

3.3.2 Govor pozna kvantitetno opozicijo (dolge naglašene, kratke naglašene in kratke nenaglašene zloge).

3.3.3 Govor pozna tonemsko opozicijo na dolgih zlogih: rastoči naglas (akut – \acute{V} ;) in padajoči naglas (cirkumfleks – \grave{V} ;).

3.3.4 Na kratkih naglašeni samoglasnikih, ki so mogoči le v zadnjih ali edinih zlogih, je naglas le jakostni (1V).

3.3.5 Inventar prozodemov torej zajema tri naglase (\acute{V} ;, \grave{V} ;, 1V) in nenaglašeno kračino (V).

4 Distribucija

4.1 Samoglasniki

4.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki

4.1.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki so mogoči v katerem koli besednem zlogu.

⁸ Znak *i* označuje samoglasniški izgovor *j*, kot se govori (oz. se je govoril) v dvoglasniku *e:i* ali namesto *j* v izglasju in v položaju pred soglasnikom.

⁹ Fonem *ž* se govori le v novejših izposojenkah (npr. *žè:zva* 'džezva – posoda za kuhanje kave') in kot zveneča različica fonema *č* pred zvenečimi nezvočniki (*žbè:va* 'čebela').

4.1.1.2 Samoglasnika /o:/ in /ɔ:/ večinoma nista možna v vzglasju – pred njima je protetični /u/ (uò:rx¹⁰ ‘oreh’, uò:rgle ‘orgle’, uò:xcət ‘ohcet’,¹¹ uó:kən ‘okno’).

4.1.1.3 Samoglasnika /ɛ:/, /ɔ:/ se govorita v (izvorno) predzadnjih besednih zlogih (žé:na, nó:ga).

4.1.2 Kratki naglašeni samoglasniki

4.1.2.1 Ti so mogoči le v zadnjih ali edinih besednih zlogih.

4.1.2.2 Kratki naglašeni /i/ je redek, morda celo idiolektalen (š'li ‘šli’), ker je večinoma oslabeled v polglasnik ('nət ‘nit’).

4.1.2.3 V položaju pred istozložnim /j/ oz. /i/ se /a/ ne pojavlja – namesto njega govoriyo /e/ (deĭ ‘daj’ – vel., 2. os. ed.).

4.1.3 Kratki nenaglašeni samoglasniki

4.1.3.1 Govor ima v prednaglasnem položaju osem samoglasnikov, v ponaglasnem položaju pet, v izglasnem položaju pa šest.

4.1.3.2 V položaju pred istozložnim /j/ oz. /i/ se /a/ ne pojavlja – namesto njega govoriyo /e/ (dé:iueĭte ‘delajte’).

4.2 Soglasniki

4.2.1 Zvočniki

4.2.1.1 Zvočnik /n/ ima pred mehkonebniki različico [ŋ] (aŋ'ga ‘nega’).

4.2.1.2 Zvočnik /j/ ima pred soglasniki in v izglasju različico [i] (dé:iueĭ ‘delaj’, dé:iueĭte ‘delajte’).

4.2.1.3 Zvočnik // se ne govori pred zadnjimi samoglasniki – za govor je značilno švapanje (uĭ:dya ‘videla’, uà:š ‘laž’, mya'təč ‘mlatič’).¹²

¹⁰ Gradivo je zapisano tako kot v rokopisnem gradivu iz arhiva za SLA, le zapis tonemov je posodobljen (V̇ > V̇; V̇ > V̇; V̇ > V̇).

¹¹ Informator iz Plavškega Rovta, Klemen Klinar (rojen 1981), pozna tudi različici vò:fcət (z asimilacijo xc > fc) in vò:xtəc (z metatezo c-t > t-c), verjetno iz govora Blejske Dobreve tudi vò:ftəc (z nadaljnjo asimilacijo xt > ft).

¹² Švapanje je izrazita značilnost tudi sosednjih gorenjskih krajevnih govorov (npr. v Plavškem Rovtu: ĭ rē:kva ‘je rekla’, ĭ bva ‘je bila’).

4.2.2 Nezvočniki

4.2.2.1 Po zvonečnosti se nezvočniki prilagajajo sledečemu nezvočniku – asimilacija po zvonečnosti (*gné:ɨst* ‘gneздо’, *opxají:ɥ* ‘obhajilo’, *bá:pca* ‘babica, tj. kol v plotu’, *ré:tkɥa* ‘redkev’, *sɥá:tka* ‘sladka’, *ré:ɨtka* ‘redka’, *pó:tkɥa* ‘podkev’,¹³ *d'ga* ‘tega’)

4.2.2.1.1 Pred zvonečimi nezvočniki ima /č/ različico [ž] (*žbú:ɥa* ‘čebula’).

4.2.2.2 V izglasju so možni le nezvoneči nezvočniki – zvoneči nezvočniki imajo tam svoje nezvoneče pare (*gət* ‘gad’, *g'rop* ‘grob’, *lé:meš* ‘lemež’, *zò:p* ‘zob’, *pog'rep* ‘pogreb’, *mò:ɥš* ‘mož’, *ot kó:t* ‘od kod’).

4.2.2.2.1 Soglasnik /g/ ima v izglasju nezvonečo različico [x] (*drò:x* ‘drog’, *s'to:ɥx* ‘stog’, *rò:ɥx* ‘rog’, *bò:ɥx* ‘bog’).

4.3 Naglas

4.3.1 Dolgi naglašeni samoglasniki so možni v vseh besednih zlogih.

4.3.2 Kratki naglašeni samoglasniki so možni le v zadnjih ali edinih besednih zlogih.

4.3.3 Nenaglašeni dolgih samoglasnikov govor ne pozna.

4.3.4 Govor ima dolgi nedoločnik (*smejá:t se* ‘smejati se’, *pokopá:tɛ* ‘pokopati’, *stegnì:t se* ‘stegniti se, umreti’, *kropì:tɛ* ‘kropiti’, *šivá:tɛ* ‘šivati’, *klepá:tɛ* ‘klepati’, *tesá:tɛ*, *klečá:tɛ*) – toda tudi kratkega (*obrác:at(ɛ)* ‘obračati’).¹⁴

5 Izvor

5.1 Samoglasniki

5.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki

i: < *i:* (*zí:ma*, *sɥí:na*, *lì:st*, *zì:t*, *pí:šem*)

< kratki akutirani *i* v nezadnjih besednih zlogih (*lí:pa*, *rí:ba*, *xí:ša*)

< v izposojenkah (*sì:rk* ‘koruza’)

u: < *u:* (*xrù:ška* ‘hruška’, *ɥú:č* ‘luč’, *lú:pəm*, *olù:pək*, *lú:bje*)

< kratki akutirani *u* v nezadnjih besednih zlogih (*kú:pa*, *krú:xa* – R ed., *mú:xa*)

< včasih *ɥu:* < *lu:* (*gù:x* ‘gluh’)

< v izposojenkah (*fù:tər* ‘krma’)

ɛ: < *ɛ:* (*pè:t*, *pé:tək* ‘petek’, *imè:*, *pè:st*, *ɥé:žem*, *plé:šem*, *gré:da*)

< kratki akutirani *ɛ* v nezadnjih besednih zlogih (*dé:tela* ‘detelja’)

¹³ V Plavškem Rovtu poznajo asimilacijo *d-k > x-k*: *pó:xku* ‘podkev’.

¹⁴ V Plavškem Rovtu govorijo npr.: *pozabì:t* ‘pozabiti’ (inf. J. Klinar), *xpí:t* ‘kupiti’, *žvé:t* ‘živeti’, *itè:* ‘iti’ (inf. K. Klinar).

- < cirkumflektirani *e*: (*pè:č*, *uečè:r*, *drevè:sa* – R ed., *sərcè*: ‘srce’)
 < novoakutirani *e* v nezadnjih besednih zlogih (*zè:le*, *žé:nən*, *ušè:sa* – R ed.)
 < ě pred *r* (*mè:ra*, *uè:ra*, *zuè:r*)
 < v izposojenkah (*žé:gən* ‘blagoslov’)
o: < *o*: (*klò:p*, *drò:x* ‘drog’, *rò:p* ‘rob’, *sò:t* ‘sod’, *gouò:p* ‘golob’, *mò:š* ‘mož’)
 < kratki akutirani *o* v nezadnjih besednih zlogih (*gò:ba*, *kò:ča*, *tò:ča*)
 < novoakutirani *o* v nezadnjih besednih zlogih (*uò:la* ‘volja’, *xò:ja*, *nò:ša*, *škò:da*, *dò:ta*; *nò:səm*, *prò:səm* – 1. os. ed. sed.)
 < kratki naglašeni *l* (*pò:ux* ‘polh’, *pò:uxən* ‘poln’, *dò:ux* ‘dolg’ – prid.)
 < redko *o:u* < *o:v* (*kouò:rat* ‘kolovrat’)
 < v izposojenkah (*kò:r* ‘kor’)
*e:ī*¹⁵ < ě: (*zuè:ī:zda*, *lè:īp*, *gré:īx*, *mè:īx*, *besè:īda*)¹⁶
 < kratki akutirani *ě* v nezadnjih besednih zlogih (*bré:īza*, *cé:īsta*, *neué:īsta*, *stré:īxa*, *pé:īna*, *polé:īn*, *ré:īzate*)
*o:ū*¹⁷ < cirkumflektirani *o*: (*nò:uč* ‘noč’, *mò:uč* ‘moč’, *rò:ux* ‘rog’, *bò:ux* ‘bog’, *mesò:u* ‘meso’, *əlpò:u* ‘lepo’, *prosò:u* ‘proso’)
 < *l*: (*uò:u:k* ‘volk’, *dò:ux* ‘dolg – sam.’, *žò:ūna* ‘žolna’, *mó:ūzəm* ‘molzem’, *kó:ūnəm* ‘kolnem’, *dó:ūbəm* ‘dolbem’, *tó:ūčəm* ‘tolčem’)
 < kratki akutirani *l* v nezadnjih besednih zlogih (*pó:ux* ‘polh’)¹⁸
e: < *e*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*žé:na*, *té:ta*, *čé:u* ‘čelo’, *né:sem* – 1. os. ed. sed.)
 < *ɛ*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*mé:xka*, *té:ška*, *pé:ta*, *klé:čou* – del. -l m. sp. ed.)
 < *ě*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*uè:ža*, *žré:u*, *bré:me*, *uré:me*)

¹⁵ »Na Dovjem, v Mojstrani in v okoliških vaseh (Belica, Podkuže, Zg. Radovina), a tudi v Planini pod Golico, v Plavškem Rovtu in v Prihodih se je podaljšani -ě- diftongiziral v -eī (eī)- (kakor se je prav na istem področju -ō- diftongiziral v -ou-); to lepo dokazujejo številna imena s tega področja /.../« (Čop 1983: 47)

¹⁶ Na Dovjem samo še nekateri najstarejši domačini ohranjajo dvoglasniški izgovor praslavanskega dolgega jata, a zelo nedosledno, večinoma se tu tako kot tudi v sosednjih gorenjskih vaseh že govori dolgi ozki *e*: (*snè:x* ‘sneg’, *mlé:k* ‘mleko’, *zvé:zda* ‘zvezda’, *lè:p* ‘lep’, *gré:x* ‘greh’ itd.). Primer, ki ga je potrdila informantka z Dovjega M. Klinar: »A ī že snè:īk dó:l pà:du?« V Plavškem Rovtu je refleks *e:ī* danes ohranjen le še leksikalizirano (inf. J. Klinar), npr. v besedah *pé:īsta* ‘pesto’, *stré:īšanca* ‘strešnica, škodla’, *rè:ītre* ‘reta’ (← bav. nem. *Reiter*) itd. K. Klinar navaja še primere kot: *me ī popé:īstvou* ‘me je popestoval’, *snè:īx je s stré:īxe pà:du* ‘sneg je s strehe padel’.

¹⁷ V dovškem govoru je *o:ū* iz praslavanskega cirkumflektiranega *o* danes ohranjen samo še leksikalizirano, npr. *samò:ūtežne sni*: ‘samotežne sani’ (kar poznajo tudi v Plavškem Rovtu), sicer se tu že govori monoftong kot v sosednjih gorenjskih govorih (*prosò*: ‘proso’, *nò:č* ‘noč’ itd.). K. Klinar za *o:ū* v Plavškem Rovtu prav tako navaja le še leksikalizirane primere kot: *pej má:u x mé:n u narò:ūče* (pojdi/pridi malo k meni v naročje).

¹⁸ V Plavškem Rovtu (inf. K. Klinar) npr. *vó:ūna* ‘volna’, *dó:uga* ‘dolga’ – prid.

- o:* < *o*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*kó:tu*, *kò:za*, *uó:sa*, *kó:nc*, *uó:nc*)
 < *o:*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*só:set*)
- a:* < *a:* (*grà:t*, *prà:x*, *urà:t*, *duà:*, *krá:l*, *trá:ua*, *kouá:č*, *brá:da*, *á:pən*)
 < kratki akutirani *a* v nezadnjih besednih zlogih (*krá:ua*, *má:té* ‘mati’, *brá:ta* – R ed.)
 < *a:* (*dà:n*, *uà:s*, *mà:x*, *uà:š* ‘laž’, *čà:st*)
 < novoakutirani *a* v nezadnjih besednih zlogih (*má:ša*, *sá:ne* ‘sanje’, *pá:sje*, *uà:ške*, ‘vaški’, *premá:kne*, *pá:xne*, *gá:ne* – 3. os. ed. sed.)
 < v izposojenkah (*fá:imoštər* ‘župnik’)
- ə:r* < *r:* (*pà:rst*, *smà:rt*, *tà:rt*)

5.1.2 Kratki naglašeni samoglasniki

- i* < redko kratki naglašeni *i* (*š'li* ‘šli’ – a pogosteje *š'lə*)
- u* < redko kratki naglašeni *u* (*'tut* ‘tudi’)
 < kratki naglašeni *-əl* v del. *-l* m. sp. ed. (*m'lu* ‘mlel’, *cve'du*¹⁹ ‘cvedel’)
 < kratki naglašeni *-il* v del. *-l* m. sp. ed. (*pəx'nu* ‘pahnil’)
 < kratki naglašeni *-əl* v del. *-l* m. sp. ed. (*'šu*²⁰ ‘šel’)
- e* < kratki naglašeni *ě* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*x'ren*)
 < kratki naglašeni *a* v zadnjem ali edinem besednem zlogu v položaju pred istozložnim *j* oz. *ĵ* (*deĵi*²¹ ‘daj’ – 2. os. ed. vel.)
- o* < kratki naglašeni *u* (preko *ə*) v izglasju prid. in sam. v D, M ed. (*t'mo*, *p'so* ‘psu’)
- ɛ* < novoakutirani *e* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*k'met*, *ž'rəm*)
 < kratki naglašeni *ɛ* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*'uɛč*)
- o* < novoakutirani *o* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*'pət*, *'kəš*, *'kən*, *k'rəp*)
 < kratki naglašeni *o* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*st'rək*)
 < kratki naglašeni *a* pred istozložnim *u* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*p'rou* ‘prav’, *zd'rou* ‘zdrav’)²²
- a* < kratki naglašeni *a* v zadnjem ali edinem besednem zlogu v izglasju (*d'ga* ‘tega’, *š'ua*²³ ‘šla’, *gre'ua* ‘greva’, *məg'ua* ‘megla’)
- ə* < kratki naglašeni *ə* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*'pəs*, *'təš* ‘tešč’, *'uəs* ‘ves’, *ste'bər*)

¹⁹ R. Razinger ima tu zapisan dolgi cirkumflektirani samoglasnik (*cvedù:* ‘cvedel’). K. Klinar navaja različico *cu'du* ‘cvedel’.

²⁰ R. Razinger ima tu zapisan dolgi cirkumflektirani samoglasnik (*šù:* ‘šel’).

²¹ R. Razinger ima tu zapisan dolgi cirkumflektirani samoglasnik (*dě:ĵ* ‘daj’).

²² R. Razinger ima tu zapisan dolgi cirkumflektirani samoglasnik (*zdrò:u* ‘zdrav’ in *prò:u* ‘prav’).

²³ R. Razinger ima tu zapisan dolgi cirkumflektirani samoglasnik (*šùà:* ‘šla’).

< kratki naglašeni *i* v zadnjem ali edinem zaprtem besednem zlogu (*'nət* 'nit', *'təč* 'ptič', *'məs* 'miš', *'nəč* 'nič', *'sət* 'sit', *mər'ləč* 'mrlič', *'sər* 'sir')

< kratki naglašeni *u* v zadnjem ali edinem zaprtem besednem zlogu (*'krax* 'kruh', *'kəp* 'kup', *s'kəp* 'skup')

< kratki naglašeni *a* v zadnjem ali edinem zaprtem besednem zlogu (*b'rət* 'brat', *'gət* 'gad', *'fənt* 'fant', *'nəs* 'nas')

5.1.3 Nenaglašeni samoglasniki

5.1.3.1 Prednaglasni samoglasniki

i < včasih *i* – po analogiji na naglasni položaj in disimilaciji z *a*-jem v naslednjem zlogu (*pisà:ya* 'pisala', *tiší:* 'tišči', *zidà:r*)

u < *u* (*pluuá:tə* 'pljuvati', *klučà:uəncə* 'ključavnica', *dušít:ə*)

< včasih *vi* (*suná:k* 'svinjak')

ɛ < *ě* (*lənǝ:ba*,²⁴ *lǝví:ca*, *lǝsní:ka*, *plǝní:ca*, *snǝžǝ:n*)

o < včasih *o* (*oči:* 'oči')

e < *e* (*nebò:u* 'nebo', *zelǝ:nǝ*, *uəsǝ:ya* 'vesela', *letí:*, *besǝ:ida* 'beseda', *telǝ:ta*)

< *ɛ* (*mesò:u*, *pestì:*)

< redko *o* za *r* (*precǝ:isja* 'procesija')

o < *o* (*gouǝ:p* 'golob', *otrǝ:k*)

< *o* (*zobjǝ:*)

< redko *ǝ* (*do'žən* 'dolžan')

a < *a* (*puačá:te* 'plačati')

< *e* (*a'dən aŋ'ga* 'eden enega')

ə < *ə* (*məg'ya* 'megla', *stəz'da* 'steza',²⁵ *stə'bər* 'steber', *pə'ku* 'pekel')

< redko *u* (*stədǝ:nc* 'studenec')

< redko *ě* (*cǝət'na* 'cvetna')

< prednaglasni *r* pred soglasnikom skupaj z *r* (*ə + r*) (*pərstì:* 'prsti' – R ed. ž. sp.)

5.1.3.2 Ponaglasni samoglasniki v zaprtem zlogu

u < *ǝ* (*já:buk* 'jabolko')

< redko *-ov-* (*fá:ruš* 'farovž, župnišče')

e < *e* (*nǝ:sem*, a tudi *nǝ:səm* 'nesem')

< *ɛ* (*pá:met*)

< *ě* (*sǝ:set*)

²⁴ K. Klinar za Plavški Rovt pozna le različico *əlnò:ba* 'lenoba' s popolno onemitivjo prednaglasnega jata.

²⁵ K. Klinar za Plavški Rovt pozna le različico *stəz'a* 'steza' (< * *stǝdzǝ*). O nastanku različice *stəz'da* piše Ramovš (1924: 223). Glej še Šivic-Dular 2007.

- < *a* pred istozložnim *j/ĭ* (*dé:ĭŭeĭ* ‘delaj’ – vel., 2. os. ed.), redko drugje (*smé:tena* ‘smetana’)
- < *i* v priponi *-nik* (*ŭó:sounek* ‘oselnik’, toda tudi *kù:rnek*²⁶ ‘kurnik’)
- o* < včasih *a* pred *v* (*bradoví:ca* ‘bradavica’)
- < *a* pred istozložnim *ŭ* v del. *-l* (*dé:ĭ:ŭou* ‘delal’ – 3. os. ed. m. sp.)
- a* < *a* (*žà:gat(é)* ‘žagati’, *dé:ĭŭaté* ‘delati’)
- < *o* (*já:gada* ‘jagoda’, *ná:xat* ‘nahod’, *pó:tak* ‘potok’, *bri:taf* ‘pokopališče’)
- a* < *a* (*xŭà:pəc* ‘hlapec’, *xlè:bəc* ‘hlebec’, *kó:səc* ‘kosec’, *pé:ĭsək* ‘pesek’, *pé:tək* ‘petek’)
- < *i* (*xó:dəm* ‘hodim’, *pró:səm* ‘prosim’ – sed., 1. os. ed.; *jé:zək* ‘jezik’, *pré:šəč* ‘prašič’, *pər ušè:səx* ‘pri ušesih’ – sam., M mn.)
- < *u* (*tré:ĭbəx* ‘trebuh’, *kó:žəx* ‘kožuh’)
- < *ě* (*ŭí:dət* ‘videti’)
- < redko *e* (*né:sem/né:səm* ‘nesem’, *zé:lən* ‘zelen’)

5.1.3.3 Izglasni samoglasniki

- u* < *-ĭ* (*ŭò:gu* ‘vogel’, *kó:tu* ‘kotel’; v deležniku na *-l* za *r*: *dà:ru*, *cvà:ru*, *ŭmà:ru*, *žə:ru*)
- < *-ev* (*plí:tu* ‘plitev’, *cé:rku* ‘cerkev’)
- < *-vi* (*ta pà:ru* ‘prvi’)
- < *-vo* (*kuá:du* ‘kladivo’)
- < *-lo* (*gá:ru* ‘grlo’)
- < *-ěl* v del. *-l* (*ží:ŭu* ‘živel’)
- < *-el* v del. *-l* (*ŭó:tu* ‘hotel’, *ŭé:ĭdu* ‘vedel’)
- < *-il* v del. *-l* (*ŭzí:gnu* ‘vzdignil’)
- ě/ĕ* < *-i* (v nedoločniku: *zdé:ĭtè* ‘sedeti’, *grabì:tè* ‘grabiti’ in *pstì:tè* ‘pustiti’; *nó:sè* – 3. os. ed. sed.; *má:tè* ‘mati’; *gù:nè* ‘oni’; *na mí:zè* – M ed. ž. sp.; *z ženà:mè* – O mn. ž. sp.; *s fà:ntè*, *z lè:ĭtè* ‘z let’ – O ed. m., sr. sp.; v določni prid. prip.: *člouè:škə*, *mərtuá:škə*, *tú:rškə*, *nebè:škə*, *tré:tjə*; v prisl.: *gó:rə* ‘gori’, *dó:lə* ‘doli’, *nó:trə* ‘notri’)
- e* < *-e* (*pò:le* ‘polje’, *mò:rje*, *né:se*, *té:če*, *pé:če*)
- < *-ĕ* (*té:le*; *mí:ze* – R ed. ž. sp., *fá:nte* – T mn. m. sp.)
- ó/ō* < *-u* (*brá:tō* ‘bratu’, *sì:nō* ‘sinu’, *nò:ŭsō* ‘nosu’; *po mé:ĭstō* ‘po mestu’, *ŭ sè:nō* ‘v senu’ – D, M ed. sam., prid. m., sr. sp.)
- o* < *-o* (*lí:po*, *mí:zo* – T ed. ž. sp.)
- a* < *-a* (*já:gada* ‘jagoda’, *guá:ŭa*,²⁷ *xrù:ška* ‘hruška’, *krá:ŭa* – I ed. ž. sp.)

²⁶ R. Razinger ima tu zapisan ozki *ĕ* (*kù:rnek*).

²⁷ R. Razinger ima dvakrat zapisano *glá:ŭa* (I ed.) in enkrat *gŭalè:* (R ed.).

5.2 Soglasniki

Soglasniki so nastali iz ustreznih soglasnikov v izhodiščnem splošnoslovenskem sistemu, ob tem pa še:

5.2.1 Zvočniki

- u* < *w* pred sprednjimi (*uí:le* 'vile', *uí:n* 'vino', *uečè:rja* 'večerja') in zadnjimi samoglasniki (*uò:la* 'volja', *suà:p* 'slap', *uò:rx* 'vrh', *pó:tpuat* 'podplat')²⁸
 < kot proteza pred zadnjimi samoglasniki v vzglasju (*uò:kən* 'okno', *uò:rgle* 'orgle', *uò:sua* 'osla', *uò:uca* 'ovca')
 < *l* pred zadnjimi samoglasniki – švapanje (*uà:s* 'las', *m'ua̯t* 'mlad', *kouò:rat* 'kolovrat', *duà:ka* 'dlaka', *dè:iuoua* 'delala', *può:ut* 'plot')²⁹
 < *-l* v izglasju (v del. *-l* *dè:iuou* 'delal', *bi:u* 'bil'), tudi *-l* pred izglasnim *o* po onemitvi le-tega (*kadí:u* 'kadilo', *čé:u* 'čelo', *ši:u* 'šilo', *dé:u* 'delo')
- l* < *l̥* (*stè:la* 'stelja', *krá:l* 'kralj', *zè:m̥la* 'zemlja', *klú:č* 'ključ', *uò:la* 'volja', *pelá:t̥e* 'peljati')
 < po analogični menjavi med *l* in *v* (*cé:rkle* 'cerkve', *gualè:* 'glave', *stà:tle* 'statve')³⁰
- n* < *n̥* (*ó:gən* 'ogenj', *sví:na* 'svinja', *ní:ua* 'njiva', *koré:ne* 'korenje', *kam'n̥e* 'kamenje', *lobá:na* 'lobanja')
- j* (*i*) < redko kot proteza pred sprednjimi samoglasniki (*i̯iglí:ca* 'igo')
 < včasih kot prehodni *j* pred sičniki in šumevci (*ú:izda* 'uzda', *pà:isxa* 'pazduha', *pó:i̯stla* 'postelja', 'goi̯st 'gozd') – a tudi *pà:stxa* 'pazduha'
 < redko *g* pred sprednjimi samoglasniki – narečna palatalizacija velarov³¹ (*drù:iga* 'drugega', *Dò:uje* < *dolge*) – toda *nogè:* 'noge'³²
- r* < redko kot epentetični/vrinjeni *r* (*fəržò:u* 'fižol', *fərži:na* 'kovačnica, fužina')

²⁸ Danes na Dovjem na tem mestu (sicer nedosledno) že govorijo tudi zobnoustnični *v*, npr. *səm ví:dva* 'sem videla'.

²⁹ Švapanje je skupna lastnost vsem tu obravnavanim govorom, npr. *prà:ua je* 'prala je', *kua:l smo* 'klali smo'. V Plavškem Rovtu (inf. K. Klinar) je možna tudi asimilacija *lo* > *uo* (švapanje) > *o*, in sicer tako v naglašnem (*kó:bək* 'klobuk') kot v nenaglašnem zlogu (*kobá:sa* 'klobasa'). Primer take asimilacije z Dovjega: *godá:t̥e* 'glodati'.

³⁰ Primer iz Plavškega Rovta: *potklè:* 'podkve'.

³¹ »Palatalizacije velarov ni bilo na Dovjem, v Mojstrani, Zg. Radovini, deloma na Belici in v Podkužah. To velja predvsem za velarna glasova *-k-* in *-x-*, medtem ko *-g-*, verjetno pod vplivom sosednjih gorenjskih govorov (Gorje, Jesenice) do neke mere vendarle kaže prehod v *-j-* /.../. Če pravim, da v imenovanih krajih ni bilo palatalizacije velarov, mislim pri tem na starejši rod domačinov, medtem ko mlajši rod v celoti prevzema gorenjsko palatalizacijo /.../, da ne govorim o številnih priseljencih iz zgornjega dela Doline, ki seveda ohranjajo svoj način govora z nepopolno palatalizacijo velarov« (Čop 1983: 69).

³² Informatorica M. Klinar z Dovjega se še spominja, da so nekoč rekli *u̯u nò:je me zébe*, a sama danes ne govori več tako.

5.2.2 Nezvočniki

b < *p* po disimilaciji *p-p* > *p-b* (*pò:bək* ‘popěk’)

t < redko *k* pred sprednjimi samoglasniki – narečna palatalizacija velarov³³ (*tì:kla* ‘kikla, krilo’, *tì:səlca* ‘kislica’, *tì:mnata* ‘čumnata’, verjetno iz nem. *Kemenate* ← slat. *caminata* (Snoj 2003: 92)) – toda *rokè:* ‘roke’, *ké:udər* ‘klet’³⁴

< *kj* pred sprednjimi samoglasniki (*té:i* ‘kje’)

š < redko *x* pred sprednjimi samoglasniki – narečna palatalizacija velarov (*mešé:r* ‘mehur’) – toda *uré:ix* ‘orehe’, *mú:xe* ‘muhe’

< *č* pred *k* (disimilacija *čk* > *šk*) (*mà:ška* ‘mačka’, *bá:ške* ‘bačke, butare’ – T mn.)³⁵

č < po asimilaciji *tč* (> *dč*) (*razrè:čət* ‘razredčiti’).

g < redko kot (sekundarna) proteza pred *u* v vzglasju (*gù:neduə* ‘onadva’)

x < redko *t* (< *d*) pred *k* (asimilacija *dk* > *xk*) (*sí:raxka* ‘sirotka’) – toda *suə:tka* ‘sladka’, *ré:iŋka* ‘redka’, *pò:tkuə* ‘podkev’, *pó:tpuat* ‘podplat’, *otrpré:iŋe* ‘odpreti’

< izglasni -*g* (*brè:ix*, *drò:x*, *snè:ix*, *stò:x* ‘kozolec’)

5.3 Naglas

5.3.1 Naglasno mesto v besedi je kot v izhodiščnem sistemu, le da sta naglašena refleksa za *e* in *o*, ki sta bila prej pred naglašeni kratkimi zadnjimi zlogi, npr. *sé:stra* (< *sestrà*), *kò:sa* (< *kosà*).

5.3.2 Kvantiteta je kot v izhodiščnem sistemu z naslednjimi razlikami:

5.3.2.1 Dolgi so samoglasniki, ki so bili kratki naglašeni (akutirani) v nezadnjih besednih zlogih (*krá:uə*).

5.3.2.2 Dolgi so samoglasniki po umiku naglasa s končnega kratkega zloga na prednaglasna *e* in *o* (*sé:stra*, *kò:sa*).

5.3.3 Tonematika je kot v izhodiščnem sistemu z naslednjimi razlikami:

Ů: < po podaljšavi kratkega akuta v nezadnjem besednem zlogu (*krá:uə*)

< po podaljšavi novega akuta v nezadnjem besednem zlogu (*kò:ža*)

< po umiku naglasa s kratkega končnega zloga na prednaglasna *e* in *o* (*té:ta*, *gò:ra*)

³³ »Na Dovjem, v Mojstrani itd. se namreč -*k*- ni palataliziral, ampak se je ohranil kot *k* tudi pred *e*, *ɛ* in *i* oz. ga je v določenih primerih (predvsem na začetku besede) zamenjal -*t*- (trdi -*t*-, ne palatalizirani -*t*-), kar je do neke mere vendarle vpliv gorenjske oz. še prej ziljsko-koroške palatalizacije: priseljenci niso zmogli izreke -*č*- oz. -*ć*-, -*t*- < -*k*- in ta glas nadomestili s -*t*-) /.../« (Čop 1983: 69).

³⁴ V Plavškem Rovtu, Žerjavcu, Belci narečno mehčanje mehkonebnika *k* pred sprednjimi samoglasniki v *č* (*k* > *č*) še poznajo (npr. *čé:udər* ‘kevder, klet’, *ščí:ra* ‘sekira’), na Dovjem pa govorijo le *ké:udər*, *skí:ra*, *nogè:* itd., saj ta govor (danes) ne pozna narečne palatalizacije velarov/mehčanja mehkonebnikov.

³⁵ Primera sta s Plavškega Rovta (inf. K. Klinar).

- Ÿ: < stari cirkumfleks (*li:st*)
 'V < naglašeni samoglasnik v zadnjem ali edinem besednem zlogu – novi kratki akut v prvotno zadnjem ali edinem besednem zlogu (*'kɔn* 'konj', *'mɔš* 'miš')
 V < nenaglašeni samoglasnik (*žélé:īs* 'železo')
 < 'V po umiku naglasa s končnega kratkega naglašene samoglasnika (*uó:sa* 'osa')

6 Izguba glasov

6.1 Samoglasniki

- i* – v prednaglasnih zlogih (*ʒ'gən* 'cigan', *srò:uta* 'sirota', *š'rɔk* 'širok', *u'sɔk* 'visok', *təɾjè:* 'trije', *pəɾjà:tu* 'prijatelj', *žúé:itè* 'živeti')
 – v ponaglasnih zaprtih zlogih (*prí:dga* 'pridiga', *precé:īsja* 'procesija'; *uó:špce* 'ošpice', *pá:lca* 'palica', *guá:žena* 'glaževina, steklo', *jé:tka* 'jetika', *lé:īšəŋk* 'lešnik', *grá:ft* 'grabiti'; *muá:tta* 'mlatita')
 – v izglasju: redko v nedoločniku (*uí:dət* 'videti', *smejá:t se* 'smejati se', *stegnì:t se* 'stegniti se, umreti'); včasih v D, M ed. sam., prid. ž. sp. (*nó:x/nó:gə* 'nogi', *na ušó:kə gó:r(e)* 'na visoki gori');³⁶ v prid. priponi *-ni* (< *-bn̄-j-b*) oz. *-nji* (< *-bñ̄-j-b*), npr. v I ed. (*kà:rstən* 'krstni', *ta zà:dən* 'sprednji')
- u* – v prednaglasnih zlogih (*šši:tè* 'sušiti', *pstì:tə* 'pustiti', *əlpì:ya* 'lupila', *tli:ya* 'tulila', *kpi:ya* 'kupila')
 – včasih v izglasju (*na uó:kno/na uó:kən* 'na oknu', *pər dnè:u* 'pri dnevu, podnevi', *blì:s* 'blizu')
- e* (< *ě*) – v prednaglasnih zlogih (*snò:u* 'seno', *čpì:na* 'črepinja', *zdé:ite* 'sedeti', *dəruò:u* 'enojni plug, drevo', *sjà:tè* 'sejati'); v prid. končnici *-ěga* (*aŋ'ga/əŋ'ga* 'enega'), *-ěmu* (*ən'mə* 'enemu')
 – v ponaglasnih zlogih (*uó:rx* 'oreh'; v prid. končnici *-ěga* (*drù:īga* 'drugega', *ušó:g:a* 'visokega'), *-ěmu* (*ušó:kmə* 'visokemu'); v glag. priponi *-ě-* v sed. mn., dv. (*uó:čta* 'hočeta'), v del. *-l* (*uí:duə* 'videla', *uó:tuə* 'hotela')
- o* – v prednaglasnih zlogih (*əncó:* 'nocoj')
 – v ponaglasnih zlogih (*bí:nkštə* 'binkošti')
 – v izglasju v I ed. sr. sp. – maskulinizacija nevtar (*čé:u* 'čelo', *sté:gən* 'stegno', *kolé:īn* 'koleno', *uí:n* 'vino', *ží:t* 'žito')
- ə* – v prednaglasnih zlogih (*kè:rə* 'kateri')
 – v ponaglasnih zlogih (*dó:ns* 'danes'; v priponi *-əc* (*kó:nc* 'konec', *pà:uc* 'palec', *məɾjá:sc* 'merjasec', *komò:uc* 'komolec', *mè:īsc* 'mesec'); v priponi *-ək* (*tó:rk* 'torek'))
- a* – v prednaglasnih zlogih (*sni:* 'sani')

³⁶ K. Klinar v Plavškem Rovtu: *u kà:št* 'v leseni skrinji za žito'.

6.2 Soglasniki

6.2.1 V sklopu *pt-* se je *p* včasih reduciral (*táč* ‘ptič’).

6.2.2 *adv-* > včasih *uof-*, pri čemer je *u-* proteza (*uofənt* ‘advent’).

6.2.3 Skupina *-šč-* se je obrusila v *-š-* (*i:šem* ‘iščem’, *ogni:še* ‘ognišče’, *gò:ša* ‘gošča, gozd’, *na te'se* ‘na tešč’, *klé:iše* ‘kleščce’).

6.2.4 V skupini *črě, žrě* je */r/* navadno izpadel (*že'bəl* ‘žebelj’, *ž'bę* ‘žrebe’, *žè:ibəc* ‘žrebec’, *žbè:tək* ‘žrebetek’, *čè:uəl* ‘čevelj’, *čè:išna* ‘češnja’, *čé:ua* ‘čreva’, *čpí:na* ‘črepinja’) – toda *črè:išu* ‘čreslo’.

6.2.5 V sklopu */dn/* je */d/* izpadel (*zapò:una* ‘dopoldne’, *opò:une* ‘opoldne’, *popò:une* ‘popoldne’).

6.2.6 V sklopu */td/* se je */t/* asimiliriral z */d/* v en glas (*pè:deset* ‘petdeset’, *šè:deset* ‘šestdeset’).

6.2.7 V sklopu *tv-*, *sv-* (v zaimkih) se */v/* ne govori (*tò:i tò:iğa* ... ‘tvoj, tvoje-ga ...’, *sò:i sò:iğa* ... ‘svoj svojega ...’).

6.3 Druge posebnosti

6.3.1 Metateza *ogn-* > *gon-* (*goni:še* ‘ognjišče’).

6.3.2 Značilna je tvorba prislovov brez *-j* (*zá:da* ‘zadaj’, *znò:tra* ‘znotraj’, *spò:da* ‘spodaj’, *zgò:da* ‘zgodaj’).

7 Besedila

7.1 Dovje³⁷

»Jes 'tud veli:krá:toŷ na fá:nta govarí:m. Mi: smo domà: na fá:nta. Pa 'tut, 'no, tkò:le dru:k še tù:t. A'ne, 'zei tù:st k so š'li 'bəl u šò:le pa ŷ Lublá:no pa tò: pa študi:rat so 'bəl š'li, a'ne, da so lepò: goŷò:rəl. Tá:kle k pa ní:smo, k smo 'bəl domà: uštá:l, se m pa zdí:, da pa rè:s učà:səx 'kər nē:kei po suò:jəm. /.../«

»Sí:rk smo luši:l, reci:mo tkò:le, pòzi:m, pó:i, u jesè:n smo ga ŷli:čkal pa poctrè:šno né:səl, da se i pošù:šu, pó: smo ga pa dó:l pərné:səl, da smo ga ŷlú:šəl. /.../ Pòzi:m, k je biŷ 'čas, je pa á:ta našti:mou tá:ko ki:što. Pó: i biŷ pa tkò:la n tá:k kolò:, da se i ŷərté:u, pa n zobè: so bli, da se i tò: lú:šuo. Pó: pa ní: se ŷse ŷdlú:šuo, se i pa na rò:ke mò:gəl. /.../ Tkò: s tù:sto špi:čko odló:mu, pa si s tò: špi:čko dá:rgnu, da z do kó:mca /.../ Tò: i ču:rčəl.«

»Tò: se pa še 'jes spò:unəm, k səm buə še ŷt'rok, smo mi: mé:l xlà:pce pa dé:kle. A'ne, tò: so pəršli: dó:l z Dólé:nzga, pónavá:t so blə z Dólé:nzga. 'Ja, pa 'tut s Primò:rske, tə mlá:di fá:ntje pa pù:nce, k domá: ní:so imé:l, k so ble tē: kà:iže pa ŷeli:k otró:k pa ní:so mé:l dó'ma 'nəč, so ta pə:ru pəršli: na kmè:te, pó: so pa sevè:da na Isení:cax, k je buə fá:bərka, so pa pó:i pómagá:l pa ŷ

³⁷ Informantka za govor Dovjega: Marjana Klinar, 1949.

fá:bærko xódi:l u slù:žbo. /.../ K'le so pa pò:ì, k'le ì bȳa učà:sàx kà:mra, mì: smo ré:kəl uè:žna kà:mra in 'tù:ka so ble pò:ìstle, é:dən al 'pa dvà: xlà:pca sta klé:le ležá:ȳa, mì: smo kú:xno 'təmle mé:l, pò:ȳ mà:nšo. Skò:s smo ìmé:l dé:kle pa xlà:pce, 'ja. Pa še gó:r na vò:rx na ué:š smo ìmé:l 'tut postlá:n, je biȳ é:dən s Primò:rzga 'tut, ə, lé:žou gó:r. 'No, pò: so pa é:n so š'lə čez mé:jo pa so š'li 'tut, é:n je 'šu na Šuè:ck /.../. Pò:ì so pa samì: 'tud začé:l žè 'kəšne xí:še dé:lat, 'ja. /.../«

»G'rem na tí:mnato. 'Təm smo pa sprá:ulá:l, ká:šča za žít:t, pa mesò: se ì sprá:ȳu, a'ne, k se ì pòšù:šu u tèt:lax rà:ufkà:mrax pa so mèsò: pò:ì sprá:vəl u tí:mnato, 'no, pər 'nas je bȳa tò: zgò:rna špà:žza. Pò: so tkò: mé:l narjé:n, a'ne, da se ì tò: ȳbé:sȳo, da se ì šušì:ȳ na zrà:ko 'še. Ó:kən je biȳ, skò:s je mò:gu bit otrè:rt, da ì biȳ z'rək /.../. Pa pò:ì tá:ke stvari: ì bȳ tò: sprà:ȳlen, za kȳà:ne, reci:mo tá:ka posò:da, pí:skri, pa mà:st se ì sprá:ȳa gó:r, žít:t, 'ja. Pò: smo pa ȳ žít:t 'tut já:ica dajá:l, da so se sprá:ȳle, /.../ da so 'dəl trà:jale. /.../«

»/.../ Pa má:žəlne smo narè:dlə. (Kaj pa je to?) Má:žəlnè so pa s ká:še. Prosé:na ká:ša, pa glaví:na, pò: pa začì:mbe 'tut. Pò: s pa tá:ke kù:pčke narè:du, tá:ke kè:pce, krù:gəlce, 'no. Pò: se ì pa tà: kù:gəlca pòvì:va u mré:no, ot prešì:ča tà: mré:na. Pò: se pa tò:, spé:češ u rò:ro.«

»Bəl se za là:n spò:mnəm. Smo pòžé:l, pò: se ì pa na mé:jo dá:ȳ, da se ì pòsù:švò, čì:st na tenjò: s mò:gu tkò: pòrazdelì:t, pòžét:t, pa s po mé:ì pòsù:šu, pò: se ì pa tò: tà:rvò, 'ja. Mé:l so pa za, 'təmle gó:r na ré:brò so ré:kəl, da so tà:rəl. Tò: ì bvò tá:k, da se ì zakù:rvò, se ì 'təm spè:t posù:šu. /.../«

7.2 Plavški Rovt³⁸

»Čú:mnata je bȳa pa špà:žza. /.../ Pər 'nas je bȳa mè:ixən po štè:ngax gó:r, pər Martì:nc gó:r je bȳa pa 'koj naglì:xo 'ke zmè:rej. Pər 'nas je biȳ pa kè:ȳdər 'təm, je pa mè:ixən gò:r šȳò. ȳ čú:mnat je pa blò ȳ'se: 'təm smo pa ìmé:l po ane trì: sodò:ȳe po ane trì:stò lí:trouȳ, smo mó:št dé:ȳal, 'no, pò: ì bȳa pa ena kò:šta, a ué:š, kȳà: ì bȳa kò:šta? (Ne.) Kò:šta so ré:kəl, k so žít:t nò:tər ȳ ná:dəlne metá:l. /.../ Pa da ní:so má:čk pərš'lə pa da ní:so peregòdál:l. /.../ Je bȳa kukər xí:ša širó:ka čú:mnata, ȳelì:ka. /.../ Čú:mnata ì 'bəl po rò:utarsk 'bəl, k'le pa prà:ȳjo tí:mnata, na Dò:ȳjəm. /.../ 'No, k'le ì biȳ pa ȳò:kən pa 'təm an ȳò:kən, kukər je bȳa xí:ša širó:ka, pa gá:ȳtre nó:tər, a'ne, zazi:dan u tì:stò, tokò:, želé:zje, a'ne, tkò: mó:čno, 'bəl mà:ixne ȳò:kna so ble. 'Təm je bȳa pa 'še na skrì:na, 'še na tá:ka kò:šta, pər t'mò kráj:ə 'səm so bli pa 'maȳ mà:n ná:dəlnè. Tò: smo pa še, če smo tò:le mlé:l, otrò:be pa mò:ko ta kòrù:zno pa tá:k so nò:t nardì:l, da ní: bȳo ȳ'se ȳcpò:da, nè:kej pa ȳcpò:da, a'ne. Pò:ì smo pa 'še gó:r ìmé:lè na ȳè:rx, tò: ì bȳo pa tò:le pò:ì ȳè:lbanò, pa ȳcpò:da ȳè:lbanò, na ȳè:rx je bȳa pa 'še na tí:mnata, 'še na čú:mnata glì:x tkò: ȳlì:ka. Tì:sta ì bȳa pa 'tut tkò: 'maȳ 'bəl zapšè:na 'tud ȳlì:ka, sta ble dvè: kò:šte nò:tər, je šȳò: trì:deset štà:rdeset mè:rənjkou nò:tər tá:kəx po štà:rəndvè:įset kì:l, trì:deset štà:rdeset mè:rənjkou žít:ta nò:tər! Tò: se

³⁸ Informant za govor Plavškega Rovta: Jože Klinar, rojen 1927 (od poroke živi na Belci).

prà:u desè:t, je tà:užənt ki:l je buo nò:t ži:ta. Pó: so pa utpì:ral tkò:, pa má:u je blo tkò: predelé:n. Ò:x, tò: s kò:ma nò:t zlè:zu, pa na guá:uo. So bli širó:k ná:dəl̩ni. /.../ Pa kò: i fà:in gué:rou nò:tər, pa polé:t mēsò:. Je skò:z uí:su, pa ubè:ne mú:xe nò:tər. Je bua 'mau 'bəl tmà:, ué:š, 'təm. /.../ Tò: i buo uzá:da, k je buo u sè:nc. /.../«

»Tò: so pa snì: Rò:dəl. /.../ 'Jes səm jəx i'mu, 'jes səm pa pò:i sà:ŋkou. 'Jes səm biu u Šu:ic na sʉetò:uənmo pəruè:nstʉo. (Ste bili?) U Dà:uoso. (A res?!)'Ja. Sé:dəmpè:desedga lé:ta. (V jugoslovanski reprezentanci?) Jà:! Smo k'lele smo bli ... Pa sé:stra i bua, tà: k je na Išení:cax pa 'še 'dən z Jesení:c, tərjè: smo bli na sʉetò:uənmu, u sà:ŋkanju na sʉetò:uənmu pəruè:nstʉu u Dà:uoso. (Bravo!) Pó: pa u Á:ustriji na dəržá:uənmo pəruè:nstʉu, smo uli:k xodí:l tak'rət ukrò:x, še ní:səm biu k'lele. 'Ja. Pó: pa ní:səm 'ueč, k səm 'šu z Ró:utoy. Pa mó:ja sé:stra, sʉa bua zmè:rej ta pà:rʉa, k smo bli tkò: nauà:jen tè:ga sà:ŋkana, s tèt:ləx dò:l usà:k dà:n, pa cé:uo zí:mo skò:s. Ò:, tò: i šuò:!'«

7.3 Žerjavec nad Jesenicami³⁹

»No, 'jes se še spò:mnəm k səm biu tá:k fən'təč, səm uò:zu z Góli:ce snò:. Pólét, s ta pà:rumo kó:ncam, zá:dej pa žlá:ife pa nabà:san. 'Təm k ní: š'lə s cé:umo uò:zam, 'ne, i blo tkò: stərmò:, da ní:s mó:gu s cé:umu uò:zəm, ampak s ta pà:rumo dé:lam. Pó:i i blo pa lepò: tá:sa nabà:sna, pó: so pa ucpò:dej dó:l móžà:karjé čaká:l in so uzí:gənl̩i pa na ta zà:dən kó:nc dà:l. Pa se i spè:t napré:i pelá:u. Tkò: so fū:ral, 'no, da se i čì:m 'mən dé:ya pa čì:m 'bəl tkò:. /.../«

»Dərgà:č pa, a'ne, dreuò:, k pá:de, pò:i k je ŋ'kət tkò:, ga zač'neš zdelvá:t, ga mò:rš ta pà:ru ušpá:cat. A'ne, ga mò:rš ušpá:cat, uè:je p'reč. 'Zej pa al ga skì:ro al ga z žà:go ušpá:caš. 'No, 'zej na žà:go že špá:camo, učà:səx smo pa tò: u'se s skì:ro, a'ne. Prè:x je bua gu:na, 'no, kò: smo že ré:kəl tèt: žà:x ... amerikànka. /.../ Pó: i pa 'še né:kej. Če i bua tò: smré:ka, pa tì: k s smré:ko pòdà:ru, s jo mò:gu umá:it, ušpá:cat, pó: s jo pa umà:ju, lú:bje p'reč. In učà:səx so ga na mé:tər, ga i zaré:zou in k se i má:ju /.../, s kò:žarjəm z ga umá:ju in tì:st čré:su se i pò:i pòsù:šu. Tò: so ga pò:i dó:l so ga vòzì:l za za ... lú:ženje ... tì:st čré:su, za stròjì:t /.../ da so lù:žəl s tì:stmo čré:suam, a'ne. Tò: so u'se ponù:cal. Uè:je so pa pò:i pòbrá:l tá:k k ní:so do'ma dərúá: imé:l, tkò: da i bua gmà:ina čì:sta. /.../ Čré:su i biu samò: ut smré:ke, ker samò: tà: se i umá:ju, drù:x pa 'ne. /.../ K se i pa pošù:šu, se i pa sá:m zuì:u. /.../ K'le so ga pa u Ró:utax so ga pa uéli:k zuòzì:l. /.../«

8 Sklep

Govor Dovjega je po svojih glasoslovnih značilnostih gorenjski govor, ki ima zaradi tesnih vsakodnevnih povezav in migracij prebivalstva v sosednje in

³⁹ Informant za govor Žerjavca nad Jesenicami: Maks Klinar, rojen 1943.

večje gorenjske kraje vedno manj lokalnih (krajevnih) jezikovnih posebnosti in vedno več skupnih značilnosti s sosednjimi gorenjskimi krajevnimi govori. Med najbolj opaznimi značilnostmi tega krajevnega govora, večkrat predstavljenega tudi v jezikoslovni literaturi, je dvoglasniški refleks praslovanskega jata in cirkumflektiliranega *o* (*e:i* in *o:u*), ki pa sta danes tako na Dovjem kot v sosednjih vaseh ohranjena le še v leksikalizirani obliki in nista več systemska. Podobno velja tudi za narečno mehčanje mehkonebnikov, ki je v sosednjih govorih še precej izrazito, na Dovjem pa veliko manj dosledno. Druge tipične gorenjske narečne značilnosti v razvoju samoglasnikov in soglasnikov so tu še zelo dobro ohranjene.

Zanimivo je tudi besedje in oblikoslovna ravnina tu obravnavanih gorenjskih govorov, kar pa je v članku le nakazano s kratkimi besedili in na tem mestu še ni jezikoslovno analizirano.

LITERATURA IN VIRI

Dušan ČOP, 1983: *Imenoslovje zgornjesavskih dolin: disertacija*. Ljubljana.

—, 1991: Imenoslovje jeseniške občine. *Jeklo in ljudje* 6, 61–71.

—, 1995: Imena krajev v jeseniški občini in njihov izvor. *Jeseniški zbornik*, 161–171.

Marc L. GREENBERG, 2002: *Zgodovinsko glasoslovje slovenskega jezika*. Maribor: 2002. (Prevod izvirnika: M. L. Greenberg, *A Historical Phonology of the Slovene Language*. Heidelberg, 2000.)

Silvo TORKAR, Silvo, Metka FURLAN, Janez KEBER, Alenka ŠIVIC-DULAR (ur.), 2007: *Merkujev zbornik, Jezikoslovni zapiski* 13, 1/2. Ljubljana.

Tine LOGAR, 1954: Dialektična podoba Zgornjesavske doline. *Slavistična revija* 5–7, 145–149. (Kot poglavje z naslovom Narečna podoba Zgornjesavske doline ponovno objavljeno v: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*, ur. Karmen Kenda-Jež. Ljubljana 1996, 40–43.)

—, 1962/63: Današnje stanje in naloge slovenske dialektologije. *Jezik in slovstvo* 8, 1–6, 307–312.

—, 1981: Izhodiščni splošnoslovenski fonološki sistem. *Fonološki opisi srpskohrvatskih /hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora, obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom*. Sarajevo: 1981, 29–33. (Ponovno objavljeno v: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*, ur. Karmen Kenda-Jež. Ljubljana 1996, 243–247.)

—, 1996: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ur. Karmen Kenda-Jež. Ljubljana.

Regina RAZINGER, 1967: *Govor vasi Dovje*. Rokopis, nastal pod mentorstvom prof. Tineta Logarja na Filozofski fakulteti v Ljubljani, shranjen v arhivu Dialektološke sekcije ISJ FR ZRC SAZU. Ljubljana.

Jakob RIGLER, 1963: Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu. *Slavistična revija* 14, 1–4, 25–78. (Ponovno objavljeno v: *Zbrani spisi I. Jezikovnozgodovinske in dialektološke razprave*, ur. Vera Smole. Ljubljana 2001, 13–57.)

– –, 1967: Pripombe k Pregledu osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu I. *Slavistična revija* 15, 1–2, 129–152. (Ponovno objavljeno v: *Zbrani spisi I. Jezikovnozgodovinske in dialektološke razprave*, ur. Vera Smole. Ljubljana 2001, 58–76.)

– –, 2001: *Zbrani spisi I. Jezikovnozgodovinske in dialektološke razprave*. Ur. Vera Smole. Ljubljana.

Marko SNOJ, 2003: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana.

Alenka ŠIVIC-DULAR, 2007: Psl. **stegna* v slovenskih govorih. *Merkujev zbornik (Jezikoslovni zapiski* 13, 1/2), 429–440.

Jožica ŠKOFIC, 1997: Fonološki opis govora Kroke (SLA 202). *Jezikoslovni zapiski* 3, 175–189.

– –, 1999: Fonološki opis govora kraja Zgornje Gorje (SLA 198). *Jezikoslovni zapiski* 5, 183–195.

– –, 2000: Fonološki opis govora kraja Lom pod Storžičem (SLA 204). *Jezikoslovni zapiski* 6, 141–154.

PHONOLOGICAL DESCRIPTION OF DOVJE LOCAL DIALECT

The article presents the phonological description of the local dialect of Dovje (SLA T195) in Upper Carniola (Gorenjska), compared with some other neighboring local dialects. The article contains an inventory of phonemes and prosodemes of this dialect, describes their distribution and explains their origin.

The speech has a monophthongal-diphthongal vowel system. The quantitative opposition (long stressed, short stressed and short unstressed vowels) is preserved – there are also intonation oppositions on long stressed vowels. Either long or short stressed vowels can occur in any syllable. All Slovene stress-shifts have occurred in this speech. The vowel system of Dovje local dialect consists of the following long stressed vowels: 'i, 'e, 'e, 'a, 'o, 'o, 'u, 'a:r, but also 'e:ī (< *ē, for example *plé:ša* 'pleša') and 'o:ū (< *ō, for example *nò:s* 'nos'); short stressed and unstressed vowels are exposed to strong dialect reduction. The consonant system (of voiced and voiceless consonants) is similar to that of the standard language except for the distribution of consonants. The voiceless consonants assimilate to the following consonant, in word-final position only voiceless consonants can occur. Also typical for the Upper Carniolan dialect is the hardening of *l̥* into *l* and *n̥* into *n*. Various consonant changes also occur (assimilation, dissimilation, differentiation), e.g., the group -šč- has changed into -š-; palatalisation of velars *k*, *g*, *x* before *i*, *e* is still strong (npr. *mú:še* 'muhe', *drù:iga* 'drugega').

This phonological description has been prepared on the basis of dialect recordings from 1967 (the material was collected with the questionnaire for Slovene Linguistic Atlas), complemented by recordings of dialect speech made in 2013.